

BORIS NICOLAIEVSKY, OTTO MAENCHEN-HELFFEN. İNSAN VE SAVAŞÇI KARL MARX (KARL MARX MAN AND FIGHTER). ÇEV. ÖZLEM GÜRKAN. İSTANBUL: AKADEMİ YAYINLARI, 2010, 430 SAYFA, ISBN: 9789756304907.

BORIS NICOLAIEVSKY, OTTO MAENCHEN-HELFFEN. KARL MARX MAN AND FIGHTER. TRANS. ÖZLEM GÜRKAN. ISTANBUL: AKADEMI YAYINLARI, 2010, 430 PAGE. ISBN: 9789756304907.

Tamer YILDIRIM

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Sakarya/Türkiye
Assoc. Prof., Sakarya University, School of Theology, Sakarya / Turkey
tyildirimakademi@hotmail.com
orcid.org/0000-0003-0033-0539

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Kitap Değerlendirmesi/Book Review

Geliş Tarihi/Received: 26 Temmuz /July 2021

Kabul Tarihi/Accepted: 30 Aralık/December 2021

Yayın Tarihi/Published: Aralık/December 2021

Atf/Cite as: Yıldırım, Tamer. “Boris Nicolaievsky, Otto Maenchen-Helfen. İnsan ve Savaşçı Karl Marx (Karl Marx Man and Fighter). çev. Özlem Gürkan. İstanbul: Akademik Yayınları, 2010, 430 Sayfa, ISBN: 9789756304907”. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 16 (Aralık 2021), 342-349.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

ÖZ

Boris Ivanovich Nicolaievsky (1887–1966) arşivci ve tarihçi Rus Menşevik bir Marksist'ti. 1917 Rus Devriminde Moskova'daki Marx-Engels Enstitüsünün başkanı oldu. *İnsan ve Savaşçı Karl Marx* adlı eseri ilkin 1933'te Almanya'da basıldı. Bu eseri İngilizceye Otto Mänchen-Helfen 1936 yılında çevirdi ve yayınladı. Otto Mänchen-Helfen (1894-1969) bir tarihçiydi. Kitaba göre Karl Marx bir teorisyendi. Sosyal teorinin gelişiminde etkilediği şeyler tarihsel materyalizm ve sınıf teorisiydi. Marksizm, hem bir teori hem de sosyal ve politik bir hareket olarak Karl Marx tarafında yaratılmıştır. Marx tüm yaşamı boyunca işçi sınıfı hareketinde aktif olarak yer almıştır. Marx'ı bir filozof olarak tanımlamak mümkün olsa bile, onu bir iktisatçı, tarihçi, siyaset teorisyeni ya da sosyolog ve hepsinden önemlisi bir işçi sınıfı örgütleyicisi ve devrimci olarak tanımlamak muhtemelen daha doğru olacaktır. Bu kitapta onun hayatı anlatılmaktadır. İlaveten bu kitap Marx'ın felsefesini yorumlama çabasıdır.

Anahtar Kelimeler: Din Felsefesi, İnsan, Marx, Engels, Sosyal Teori.

ABSTRACT

Boris Ivanovich Nicolaievsky (1887–1966) was a Russian Menshevik, Marxist archivist, and historian. Russian Revolution of 1917, he became the head of the Marx-Engels Institute in Moscow. His book *Karl Marx: Man and Fighter*, first published in German in 1933. This book was translated into English by Otto Mänchen-Helfen and published in 1936. Otto Mänchen-Helfen (1894-1969) was a historian. According to the book Karl Marx was a theorist. What has influenced the development of social theory is the doctrine of historical materialism and the theory of class. Marxism, both as a theory and as a social and political movement, was created by Karl Marx. Throughout his life, Marx remained active in the working class movement. If it is possible to describe Marx as a philosopher, it is probably more accurate to describe him as an economist, historian, political theorist or sociologist, and above all as a working class organizer and revolutionary. His life is described in the book. In addition, this book attempts to expound the philosophy of Marx.

Keywords: Philosophy of Religion, Man, Marx, Engels, Social Theory.

GİRİŞ

Kitabın yazarı olan Boris Nicolaievsky (1887-1966), arşivci ve tarihçi Menşevik bir Rus olarak önce Moskova'da Marx-Engels Enstitüsünün başkanı olarak, devamında Berlin'de Marksizm tarihi hakkında çalışmış sonrasında Paris ve Amsterdam'da çalışmalarını sürdürmüş, 1942'de göç ettiği ABD'de arşiv uzmanı olarak ölümüne kadar çalışmaya devam etmiştir. Kitapta yazar adı olarak geçen, Avusturyalı bir tarihçi olan Otto Maenchen-Helfen (1894-1969), Nicolaievsky ile aynı zamanlarda Moskova Marx-Engels Enstitüsünde ve Berlin'de çalışmış, devamında bir süre Avusturya'da yaşadıkdan sonra ABD'ye giderek California Üniversitesinde Tarih profesörü olarak görev yapmıştır. Kitap, Boris Nicolaievsky tarafından yazılmış ve 1933 yılında Almanca olarak basılmıştır. 1936'da Maenchen-Helfen tarafından yapılan düzeltme ve eklemelerle İngilizceye çevrilerek yeniden basılmıştır. Dolayısıyla kitabın yazarı Nicolaievsky, düzeltme ve notları ekleyen Maenchen-Helfen'dir. Kitap Moskova ve İngiltere'deki belgelere dayanılarak oluşturulmuş, önsöz, 21 bölüm, bibliyografya ve notlar kısmından oluşmaktadır.

1. Marx'ın Hayatı Tarafsız Bir Şekilde Yazılabilir Mi?

Kitabın yazıldığı dönemde Marksizm'in canlılığını halen koruduğu ve J. Stalin propagandasının belli ölçülerde kendini Marksist yazın alanında hissettirmesine rağmen Stalin'le aynı düşüncede olmayan yazar Nicolaievsky, benimsediği Menşevik anlayıştan ayrılmamış ve 1921-22 yılında hapse atılarak cezalandırılmıştır. Dönemin yüceltici anlayışından ayrılarak gerçekçi diyebileceğimiz bir bakış açısıyla Karl Marx'ın biyografisini sunmaya çalışmıştır. Yazarın belirttiği gibi büyük bir ihtimalle bin sosyalistten ancak biri Marx'ın ekonomi ile ilgili yazılarını okumuştur ve bin anti Marksist'ten de muhtemelen hiçbiri bir kez bile onun eserlerine göz gezdirmemiş, Marx hakkında konuşanların çoğu ideolojik bir kamplaşma içinde onu değerlendirmiştir. Kitabın yazıldığı dönemde tartışmalar tarihsel materyalizm doktrininin doğruluğu yanlışlığı ya da iş teorisi veya marjinal yararlılık teorisinin geçerliliği konusu üzerine olmuştur (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 11). Marx karşıtları gibi Marksistlerin de neyi savunduğunu veya reddettiğini bilmemesi sadece bu ideoloji için değil ideolojik kamplaşma içerisine düşmüş bütün gruplar için geçerlidir. Bu tür anlayışları sahiplenenlerin, düşüncelerinin temel metinlerini oluşturan eserlerin cahili olması gibi bir durum söz konusudur. Oysa Marx için bilim, tarihsel olarak hareket eden devrimci bir güçtü ve hayattaki gerçek yapıtı; kapitalist toplumun ve onun yarattığı devlet kurumlarının şu ya da bu şekilde çökertilmesi, modern işçi sınıfının kurtuluşu için birleşme, bu sınıfın durumu

ve ihtiyaçlarının farkında olmasını ve kendi kurtuluşu için gereken koşullardan haberdar olmasını sağlamaktı (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 12). Fakat bugüne kadar geçen sürece baktığımızda bilginin elde edilmesi yerine sloganlara saplanıp kalma tercih edilmiştir. Belirtilen eleştiri sadece Marksistler için değil bütün ideoloji mensupları için geçerli diyebileceğimiz bir niteliğe sahiptir. Bu durumu aşmanın ilk şartı düşünceyi oluşturan kişi veya kaynağın tarafsız ve doğru bir şekilde ortaya konulmasıdır. Eserde de Marx'ın yaşamı ve düşünceleri Marx'a ait veya Marksizm hakkında yazılan temel kaynaklarda geçen bilgilere dayandırılarak sunulmaya çalışılmıştır.

Kitapta Marx'ın aile soy ağacından başlayıp ölümüne kadar çok farklı konulara değinilmiştir. Bunları kısaca ifade edecek olursak: Babasının din değiştirmiş bir Yahudi olduğundan ne Sinagoga ne de Kiliseye gitmemesi, Marx'ın çocukluğunun ileride kayınpederi olacak olan Edgar von Westphalen'in evinde klasik eserler okuyarak geçmesi, Marx'ın annesi ile hiçbir zaman anlaşamaması ki, yazara göre annesi, oğlunu, babası gibi bir avukat olamadığı için asla affetmemiştir. Marx'ın düşünsel gelişiminden ve buna bağlı olarak 1837'de bir Hegelci olmasından ve bu yıla kadar Berlin'de geçirdiği sekiz dönemde Hukuk Fakültesinde sadece yedi ders alması ve ilgi alanının felsefeye kaymasından bahsedilmiştir. Bu dönemde Bruno Bauer'le olan arkadaşlığı onun dinle ilgili eleştirilerini açıklığa kavuşturmasına yardımcı olmuştur. Gazeteciliğe başlamış, yazılarında mutlakiyeti, bürokrasiyi, sansürü ve bütün Hıristiyan-Alman sistemini eleştirdiğinden hükümet gazetesinin yayınlanması konusunda engel veya cezalar koymuştur. Bu süreçte Genç Hegelciler 1840'ların başında ellerinde bulundurdukları edebi pozisyonları kaybedip devletin dönüşümü mücadelesinde mağlup edilmişlerdi. Bunun nedeni dünyanın yeniden mantıklı bir şekilde şekillendirilmesini mantıksızca gerçekleştirmeye kalkışmalarıydı. Sadece entelektüel silahlarla savaşmış ve yenilmişler, kaba kuvvete karşı teori, tek başına yetersiz olmuş, mümkün tek politik faaliyetleri olan gazetecilik de ellerinden alınmıştı. Yazara göre devletin galip olmasının tek sebebi felsefenin yalnız kalması, kaba kuvvete kaba kuvvetle karşılık vermemesiydi. Bütün diğerlerinden daha önemli olan görev artık filozoflara yüklenmişti: Kitlelere ulaşmak. 1843 yılında Marx, çağdaş felsefenin gerçeğe dönüşebilmesinin ancak tek müttefik politikanın yardımıyla mümkün olacağını yazarak, “kaba kuvvetten kaba kuvvetle kurtulunmalıdır” düşüncesini savunmuştur (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 73-4). Bu dönemde komünizmin felsefi temelleri gerçeklerle baş edemeyecek kadar yetersiz olduğundan Marx, bütün enerjisini politik ekonomiye vermiştir. Yaptığı çalışmalarla komünizm artık

uydurulmuş, hayali, gerçekleşmesi mümkün olmayan sosyal bir ideal değil, işçi sınıfının doğasını, koşullarını ve çabalarının amaçlarını anlamak anlamına geliyordu. Komünizm artık bir doktrin değil bir hareketti ve prensipleri de L. A. Feuerbach veya diğer Genç Hegelcilerin hümanizminden değil gerçeklerden çıkıyordu. İşçi sınıfıyla burjuvazi arasındaki sınıf çatışmasında işçi sınıfının durumunun ve özgürlüğüne ulaşması için gerekli koşulların teorik bakımdan anlaşılması demekti. Hatta F. Engels için ilkel komünizmin yıkılması, gereken ilk ve en acil amaçtı (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 117). Marx'ın görevi okuyucularının gelişmelerin seyrini kavramalarını sağlamaktı. Marx'ın gerçekleri sunuş yolu ve cumhuriyetçi çözümün kaçınılmazlığını göstermesi cumhuriyetçilik kelimesinden asla söz edilmese de mümkün olan en etkili cumhuriyetçilik propagandasıydı (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 174). Marx, devrimin ilk önce burjuva devrimi olması gerektiğini ve başka türlü de olamayacağını, çünkü burjuvaziyi mal koşullarından kurtarmak gerektiğini, yani kapitalist ekonomiyi gelişimini engelleyen bütün prangalardan kurtarmak gerektiğini ifade etti. Alt tabaka devrimi ancak kapitalist ekonomiyi gerektiren koşullar yaratıldığında gerçekleştirebilirdi. Fakat 1850'li yıllarda Marx'ın defterleri her türlü rakam, tablo, istatistikî bilgiyle doluydu ve bu konuda yoğunlaştıkça umutlarının boş olduğunu daha açık bir şekilde görüyordu. Avrupa yeni bir ekonomik krizin başında değil aksine yeni bir refah devriminin eşliğindeydi. Engels de daha sonra gözleri olan ve onları kullanabilen birinin 1848'in devrimci fırtınasının geçmekte olduğunu görebileceğini belirtmişti (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 219). Dönemin bu şekilde değerlendirilmesine rağmen şuna inanmaktan da vazgeçilmemiştir: Yeni bir devrim ancak yeni bir krizle mümkündür ve yeni bir kriz kadar da kaçınılmazdır. Fakat bir kriz olduğu sürece devrimin yakında olacağını doğru sayan bir politikaya bağlanmak gerçek koşullarla yönlendirilmekten çok, bir dilekle yönlendirilmek anlamına geliyordu. Bundan dolayı Marx'ın başlangıçta ileriki yılların burjuvaya ait olduğuna kendini inandırması hiç de kolay olmamıştır. Marx, devrimde atlanması mümkün olmayan safhalardan geçtikten sonra alt tabakanın başa geçebileceği tarihi bir süreç olacağını düşünmüş ve işçilerin sadece koşulları değiştirmek değil ayrıca kendilerini de değiştirip politik güce hak kazanabilmek için on yıllarca süren burjuva ve ulusal savaşlar yapılması gerektiğini belirtmiştir (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 225).

Marx ve Engels, Enternasyonal'i kendi düşüncelerine uygun bir şekilde kullanmayı düşünmüş fakat bunu gerçekleştirememişlerdir. Enternasyonalin kuralları vardı bunlardan biri "işçi sınıfının bağımsızlığı sadece işçi sınıfının işidir" ve "Bu birlik çeşitli ülkelerde var olan,

aynı amaca sahip işçi birlikleri arasında merkezi bir birlik ve beraberlik çalışma ortamını yaratmak için kurulmuştur. Çeşitli işçi organizasyonlarının ortak amacı, işçi sınıfının korunması, yükselmesi ve tamamıyla özgürleştirilmesidir” (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 270). Bu süreçte Enternasyonal Fransa ve Fransızların düşmanı olarak gösterilmiş, başkanı olan Marx, insan ırkının düşmanı, Bismarck’ın ajanı, bir çeşit İsa karşısına dönüştürülmüştür (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 333). Ayrıca Enternasyonal’in genel konseyindeki sürtüşmeler de olumsuz bir hava oluşturmuş, her ne kadar Enternasyonal’in çöküşü genel konseydeki sürtüşmeye bağlanamazsa da çöküş süreci elbette bununla ilerlemiştir. Kongre, genel konseyin 1872-73 yılında New York’a taşınmasına karar vermiş fakat Marx, Avrupa’daki gelişmelerin öylesine çabuk ve olumlu olacağına, Genel Konsey’in sürgünden bir yıl sonra döneceğine inanmıştı. Bu bir hataydı. Marx, işçi hareketinin yöneldiği yolu doğru bir şekilde tahmin etmiş fakat hareketin temposu konusunda yanılmıştı. Engels, Lahey Kongresinde Amerika’ya transfer edilmesini önerdiğinde Enternasyonal’in varlığı sona ermişti (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 360).

Marx, daima burjuva demokratlara karşı devrimci işçilerin gericilerle oluşturacağı herhangi bir koalisyona şiddetle karşı çıkmıştır. Marx’ın işçi partilerinden istediği burjuva demokratları hükümet ve gericileri eleştirdikleri gibi acımasızca eleştirmeleri idi (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 281-2). Bölünmüş, dağılmış ve düzensiz Avrupalı işçi sınıfı güçsüz olmasına rağmen Marx, geleceğin onların olacağına inanıyordu ve Avrupa’da ne olursa olsun hiçbir şey onun nihai zafere olan inancını sarsamazdı. 1874’de hala genel bir Avrupa savaşının sonucu olarak Avrupa işçi hareketinin dirileceğini umuyordu. Devrim karşıtının dayanağı düşmedikçe, gölgesi tüm Avrupa’yı kapladıkça devrimin zaferine dair duyulan bütün ümitler boşunaydı. İlerleyen dönemde sınıf çekişmeleri bazı yönlerden artsa da Marx, sınıf savaşının izlemesi gereken hiçbir yol göstermemiş, uyması gereken hiçbir emir vermemişti (Nicolaievsky, Manchen-Helfen, 2010, 374). Dolayısıyla bu konuda yapılması gerekenler daha sonrasında ortaya çıkan Marksistler tarafından belirlenmiştir. Fakat farklı bakış açısına ve şartlara bağlı olan teorisyenlerin bu konuda söyledikleri birbirlerinden farklı bir şekilde ortaya çıkmıştır. V. İ. Lenin, K. Kautsky, L. Troçki, J. Stalin hepsinin yorumunda birbirinden farklı unsurlar bulunuyordu.

SONUÇ

Sonuçta kimilerine göre Marx, bir şeytan, insan uygarlığının baş düşmanı ve kaosun prensi iken, diğerlerine göre insan ırkını daha parlak bir geleceğe doğru yönlendiren uzak

görüŖlü ve sevilen bir liderdi. Kitabın yazıldığı 1936'da Marx'ın savaştığı alan fabrikalarda, parlamentolarda ve barikatlarda bulunurken bugün bunlar sokaklarla sınırlı kalmış durumda gibidir. Fakat bu kitap, savaşçı Marx'ın hayatını anlatmak için yola çıkmış ve büyük ölçüde gerçekçi bir bakış açısıyla bunu gerçekleştirmiştir. Bugün hala okunmasının sebebi de budur.

Kitabın çevirisine değinecek olursak; pub, Kantian, krizalit, muse, prelüd gibi Türkçede yaygın olmayan kelimelerin kullanılmasına rağmen eserin çevirisinin akıcı olduğunu söyleyebiliriz. Notlandırmaların bazılarının çeviri veya basım sırasında eklenmemesi söz konusudur. Örneğin: 4. bölümün 7 nolu dipnotu ve 15. bölümün 22 nolu dipnotu eksiktir. Ayrıca özellikle açıklama içeren dipnotların sayfa sonu yerine kitabın arkasında verilmesi bu açıklamaların okunmasını zorlaştırmaktadır.

KAYNAKÇA

Nicolaievsky, Boris, Otto Maenchen-Helfen. İnsan ve Savaşçı Karl Marx (Karl Marx Man and Fighter). çev. Özlem Gürkan. İstanbul: Akademik Yayınları, 2010.